

**ИСТИФОДАИ
ПРИНЦИПИ АЁНИЯТ ДАР
ТАЪЛИМИ САНЪАТИ ТАСВИРӢ**

**ПРИМЕНЕНИЕ
ПРИНЦИПА НАГЛЯДНОСТИ В
ОБУЧЕНИИ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМУ
ИСКУССТВУ**

**APPLICATION OF THE
PRINCIPLE OF VISUALIZATION
IN TEACHING FINE ARTS**

Темурова Муяссар Нозимовна, саромӯзгори кафедраи санъати тасвирӣ ва ҳунарҳои халқии МДТ “ДДХ ба номи акад. Б.Гафуров” (Тоҷикистон, Хучанд)

Темурова Муяссар Нозимовна, ст. преподаватель кафедры изобразительного искусства и народных промыслов ХГУ имени акад.Б.Гафурова (Таджикистан, Худжанд)

Temurova Muyassar Nozimovna, senior lecturer of the department of fine arts and folk crafts under the SEI “KhSU named after acad. B.Gafurov” (Tajikistan, Khujand),
E-mail: uchzaphgu@mail.ru

Вожаҳои калидӣ: дидактика, санъати тасвирӣ, басарӣ, фаъолият, дарккунӣ, абстрактӣ, расмкашӣ, лавозимоти аёнӣ

Мақола ба истифодаи принципи айёният дар таълими санъати тасвирӣ ихтисос ёфтааст. Қайд мешавад, ки моҳияти расмкашӣ ҳамчун фанни таълимӣ ва ҳамчун як намуди санъати тасвирӣ аз принципи аёнияти таълим ҷудо аст. Таълими тасвирӣ ба хонандагон ва дар ниҳоят намуди зоҳирии зебоишинохтиро талаб мекунад. Ин меъёрҳои дуоимин дараҷана мебошад, балки омилҳои таълими фаъол ба раванди таълим, ки ба дарккунӣ ва аз худ кардани мавод, ба афзоиши маҳорат ва малака ва тарбияи зебоишиносӣ хонандагон мусоидат мекунад. Илова бар аз ин ҳангоми сохтани воситаҳои аёнӣ бояд ҳаҷм, қобили мушоҳида будан, хонда шудан, андоза ва табиати ҳарф, ихчамӣ, соҳулати истифода дар шароитҳои гуногун, устуворӣ ва беҳдоштиро фикр кардан лозим аст. Зикр мешавад, ки сохтани воситаи аёнӣ таълими босифат ва арзишнок, ки дар боло талаботи он қайд карда шуд, вазифаи меҳнат талаб ва масъулиятнок мебошад. Паҳлӯи дигари он дар истифодаи методикаи дурусти ин воситаҳо дар раванди таълим иборат аст. Муаллиф кӯшиши ба ҳарч додааст, аҳамияти воситаҳои аёнӣ, ки яке аз принципҳои асосӣ дар илми педагогика ба шумор меравад, кушода диҳанд. Қайд карда шудааст, ки одам муҳити атрофро бо ёри узвҳои ҳисси дарк мекунад. Раванди дарккунӣ (идрок, хотира, тафаккур, тасаввурот) ҳамчун қисми таркибӣ ба фаъолияти гуногуни одам дохил мешавад. Дар натиҷаи таҳлил муаллиф ба чунин хулоса омадааст, ки лавозимоти аёнӣ барои тез ва самаранок дарк кардани маводи нав дар машғулиятҳои санъати тасвирӣ мусоидат мекунад.

Ключевые слова: дидактика, изобразительное искусство, гуманитарные науки, деятельность, восприятие, абстракция, живопись, наглядные пособия

Рассматривается применение принципа наглядности в обучении изобразительному искусству. Отмечается, что природа живописи как предмета и как вида изобразительного искусства требует определенной гибкости, эмоционального воздействия на учащихся и, наконец, эстетического оформления по принципу остроты зрения. Это не второстепенные критерии, а факторы, активно влияющие на процесс обучения, что способствует пониманию и усвоению материала, развитию умений и эстетическому воспитанию учащихся. Кроме того, при создании наглядных пособий необходимо думать о размере, наглядности, читабельности, размере и характере письма, лаконичности, удобстве использования в разных условиях, устойчивости и гигиеничности. Отмечается, что создание наглядного пособия для качественного и ценного образования, требования к которому изложены выше, является сложной и ответственной работой. Другим аспектом является использование правильных методов этих инструментов в процессе обучения. Автор попытался раскрыть значение наглядных пособий, что является одним из основных принципов в педагогической науке. Подчеркивается роль органов чувств, посредством которых человек воспринимает окружающую среду. В результате анализа автор пришел к выводу, что наглядные пособия помогают быстро и эффективно усваивать новый материал в изобразительном искусстве.

Key words: didactics, fine arts, humanities, activity, perception, abstraction, painting, visual aids

The application of the principle of visualization in teaching fine arts is considered. It is noted that the nature of painting as a subject and as a type of fine art requires a certain flexibility, emotional impact on students and, finally, aesthetic design according to the principle of visual acuity. These are not secondary criteria, but factors that actively influence the learning process, which contributes to the understanding and assimilation of the material, the development of skills and the aesthetic education of students. In addition, when creating visual aids, it is necessary to think about the size, visibility, readability, the size and nature of the letter, conciseness, ease of use in different conditions, sustainability and hygiene. Creating a visual aid for high-quality and valuable education, the requirements for which are outlined above, is a complex and responsible job. Another aspect is the use of the correct methods of these tools in the learning process. The author tried to reveal the importance of visual aids, which is one of the basic principles in pedagogical science. It is noted that a person perceives the environment through the senses. The process of perception (perception, memory, thinking, imagination) as an integral part of various types of human activity. As a result of the analysis, the author came to the conclusion that visual aids help to quickly and effectively assimilate new material in the visual arts.

Истифодаи аёният дар раванди таълими фанҳо ҳамвора ҷойгоҳи вижаро ба худ ихтисос медиҳад ва омода намудани он бошад аз мутахассис доштани дониши хубро тақозо дорад. Инсон муҳити атрофро бо ёрии узвҳои ҳисси дарк мекунад. Шавоҳиди улуми маърифатшиносӣ нишон додааст, ки тақрибан аз даҳ нӯҳ ғоизи ҳамаи маълумот дар бораи онро тавассути идроки ҳиссии воқеияти мавҷуд будаи объективӣ сурат мегирад.

Дарк кардан худро ҳамчун раванди печидаи диалектикаи инъикос нишон медиҳад, ки бо эҳсосот оғоз меёбад ва то тафаккури абстрактӣ пеш меравад, дар мафҳумҳо ва натиҷагирӣ инъикос меёбад.

Нақш ва аҳамияти андомҳои ҳиссии гуногун дар раванди идрок яқсон нест: саҳми калони маълумоти айнӣ – на камтар аз ҳафтад дар сад ба узви биноӣ меафтад.

Равандҳои дарккунӣ (идрок, хотира, тафаккур, тасаввурот) ҳамчун қисми таркибӣ ба ғайрияти гуногуни одам дохил мешавад ва ё дигар самаранокии онро таъмин мекунад. Равандҳои дарккунӣ ба одам имкон медиҳад пешаки хадаф нақша ва мазмуни ғайрияти дар пеш истодаро муайян кунанд, дар зехни худ рафти ин ғайрият, амал ва рафторро муддате бозӣ дорад, натиҷаҳои амалҳои худро ба роҳбари ба онҳо дар вақти иҷроӣ пешбинӣ мекунад.

Дар нимаи аввали асри XX раваншиносони рус дар бораи тафаккур ақидаҳои худро иброз карда буданд. Тафаккур ҳамчун ғайрияти назариявии маърифатӣ бо амал, ҳаракат алоқаи зич дорад. Одам воқеиятро дарк мекунад, ба он таъсир мерасонад ва оламо мефаҳмад. Тафаккур на танҳо амалро ҳамроҳӣ мекунад ё амал – тафаккурро: амал – ин шакли аввалияи мавҷуд будани тафаккур мебошад. «Тафаккур дар нақшаи умумӣ аз он иборат аст, ки мо ашро бо дигар ашро ба ҳис кардан гирифта мекунем ва муносибати барқарор шуда ва ҳамкориҳои байни онҳоро эътироф мекунем, аз рӯи дигаргун шудани онҳо дар бораи ҳосиятҳои аз мо бевосита пӯшидаи ин ашро ҳукм мекунем» [5, с.17].

Раванди дарккуниро олимони рус Л.М.Фридман ва И.Ю. Кулагина чунин тавсиф додаад «... дараҷаи инкишофи имкониятҳои дарккунӣ одам на танҳо аз вақти таваллуд соҳиб будан ба аломатҳои қобилият (ҳарчанд, ки онҳо дар инкишофи равандҳои дарккунӣ нақши калондоранд), балки ба қадри қофӣ аз хусусияти тарбияи кӯдак дар оила, дар МТМУ, аз ғайрияти шахсии ӯ оид ба худинкишофидихии қобилиятҳои зехнии ӯ вобаста мебошад [14, с.47].

Идроки биноӣ мо асосан ҷаҳони объективӣ муҳити атрофро дуруст инъикос мекунад. «Таъсири рӯшноӣ ашро ба асаби басарӣ,- навишта буд. К.Маркс,- на ҳамчун барангехтани субъективӣ худ асаби басарӣ қабул карда мешавад, балки чун шакли айнии ашро, ки берун аз ҷашм воқеъ мебошад» [7, с.78].

Аслан ин хусусияти идроки басариро физиологҳои рус И.М.Сеченов қайд карда буд- «Вақте, ки ба ҷашми мо аз ягон ашро равшанӣ меафтад, мо на дигаргунӣ, ки он дар шабакиҳои ҷашм ба вучуд меорад ҳис мекунем, чуноне, ки интизор мешавем, балки сабаби эҳсоси берунии ашро дар назди мо истода» [11, с.81]

Ин қоидаҳои умдаи философию ғносеологӣ ва табиӣ илмӣ ба хусусиятҳои санъати тасвирӣ муносибати мустаким дорад. Маҷмӯи қоидаҳо дар бораи ягонагии диалектикаи идроки ҳисси ва мантикии ҷаҳон асоси илмиву назариявии усули таълими муносири санъати тасвирӣ ва хусусан, расмкашӣ хизмат мекунад. Сухан дар бораи он, ки чи қадар идроки ҳисси дараҷаи аввали дарккунӣ ба ҳисоб меравад, аммо ростӣ, тафаккури абстрактӣ дар вобастагии рост аз маводи мушаххас ҷойгир аст, дар он сурат пеш аз ҳама дар бораи сифат ва возеҳии ин мавод савол ба вучуд меояд.

Қонуниятҳои дарккуниро ҳангоми таълими расмкашӣ ба асос гирифта, пеш аз ҳама идроки басарии расмкашандаро дуруст ташкил кардан зарур аст; вагарна, ба ӯ ба асл нигоҳ карданро омӯзонидан лозим аст.

Ҳанӯз П.П.Чистяков гуфта буд, ки «Пеш аз ҳама ҳақиқатан ба асл нигоҳ карданро омӯхтан, ин қариб аз ҳама зарурӣ ва ниҳоят душвор» [15,с.81]

Расмкашӣ аз асл ба хусусиятҳои идроки басарии ашё ва ҳодисаҳо асос карда шудааст. Хусусиятҳо ва хосиятҳои ин ашё ва ҳодисаҳо, шакли онҳо рӯшноӣ тирагӣ, таносуб, сохт, ҳаҷм ва дигар сифатҳои қувваи босираро таҳлил накарда, расми онҳоро дуруст кашидан номумкин аст. Таҳлили огоҳонаи асл бидуни ҳадафмандӣ ва бепайдарпайи дарки комил ва тасвири босаводона номумкин аст. Ба туфайли мушоҳидаи ҳадафманд ва натиҷабардории мантиқӣ дар муайянкунии ашё ва анвои онҳо мо идроки ҷаҳони берунаро нигоҳ дошта метавонем.

Ба вазифаи мо баррасии моҳияти маърифатшинохтии эҷодиёти бадеӣ, пайванди мураккаби диалектикаи тасовири эҳсосӣ ва тафаккури абстрактӣ дар ҳавзаи ҳунар инъикос меёбад наистодааст. Масъала дар асосноккунии методи илмиву назариявии аёнӣ дар таълими расмкашӣ ва муайянкунии хусусият ва нақши идроки басарӣ дар раванди аз худ кардани саводи тасвирӣ мебошад.

Тафаккури одам, раванди дарккунии мантиқӣ ва зебоишиносӣ, идрок ва инъикос воқеияти объективии мавҷудбуда ногусастани бо образи аёнӣ алоқаманд мебошад, ки Г.Песталосси «огози олий» аммо Я.А.Коменский «қоидаи тиллоии таълим » номида буд. Я.А. Коменский тасдиқ карда буд, ки «...ҳеч чиз дар дарккунӣ мавҷуд нест, чӣ қадар пештар дар ҳиссиёт набуд, аз ин лиҳоз в бинобар ин омӯзишро на аз шарҳдиҳии шифоҳӣ дар бораи ашё, балки аз аёнӣ аз болои он мушоҳида карда оғоз кард... Мо умуман кӯшиш ба харҷ диҳем, ки омӯзишро ҳамеша бо ёрии мушоҳидаи шахсӣ ва аёнӣ ҳиссиёти оғоз намоем» [4, с.8].

Мумкин аст бисёр гуфторҳои мутафаккирон, философҳо, классикони педагогикаро мисол орем, ки онҳо ба тарбияи «санъати дидан»-ро дар истифодаи воситаи аёнӣ дар таълим хидоят кардаанд.

Танҳо ба баъзе аз онҳо маҳдуд мешавем: Г.Песталосси ҳисоб мекард, ки «биниш инчунин санъат аст ва барои он, ки хуб бинем, яъне тез ва дуруст ашёро бо ҳама қисмҳои он ва хусусиятҳои он ҳамчун аз рӯйи шакл ва ранг кашидан гирием омӯхтани муоинакунӣ зарур аст» [9, с.12]. Барои мо ин қонуният аҳамияти махсусро ба даст меорад, чунки муносибати рост ба хусусиятҳои методикаи таълими санъати тасвириро дорад.

Ба назария ва амалияи айёнияти педагогӣ саҳми калон ва арзишнок ба К.Д.Ушинский тааллуқ дорад. Табиати бачагона – тасдиқ кардааст «ӯ,-равшан айёниятро талаб мекунад» [13,с.265]. Дар бораи нақши айёният дар раванди таълим сухан карда, К.Д.Ушинский ишорат карда буд, ки таълим бояд дар «Мушоҳидаи зиёда» сохта шавад. Ба саволи таълими айёни К.Д. Ушинский чунин ҷавоб медиҳад: «Ҳа, ин чунин омӯзиш аст, ки на ба тасаввурот ва сухан, балки дар образҳои мушаххас, бевосита дарккунӣ аз тарафи кӯдак сохта мешавад» ва ҳоказо: «ин рафти омӯзиш аз фаҳмо ба мавҳум, аз тасаввурот ба ақл чунин табиӣ мебошад, ки ба чунин қонунҳои равонии равшан ва фаҳмо асос ёфтааст, ки зарурияти инкори онро танҳо он, ки умуман зарурияти мувофиқ карданро дар таълим бо талаботҳои табиати одами, умуман хусусияти кӯдакро инкор мекунад» [12, с.101].

Ин қонуниятҳои философи ва илмӣ педагогӣ таърих ва тасдиқро дар додаҳои табиатшиносӣ хусусан, дар таълимоти И.П.Павлов дар бораи фаъолияти асаб, дар низоми яқум ва дуҷуми сигналҳо ёфтааст. Низоми сигнали дуҷум, ки асоси физиологии нутқ ва тафаккури одам, ки дар натиҷаи таъсири муайяни омилҳои иҷтимоӣ ба ӯ, фаъолияти ҷамъиятӣ-меҳнатӣ ба ҳисоб меравад [8, с.597]. Дар раванди ҳамшафат будан бо қобилият низоми сигнали дуҷум бо яқум ба якҷоя амал кардан мегузарад, механизми амали онро равона ва ислоҳ мекунад. Робитаи мутақобилаи диалектикаи ҳиссиёт ва тафаккури абстрактӣ он мавқеъ ба ҳисоб меравад, ки умуман масъала дар бораи нақш ва аҳамияти айёният дар педагогика ва хусусан дар педагогикаи бадеӣ ҳал кардан лозим аст. Дар воқеаи мазкур моро айёният дар тадриси расмкашӣ ҳамчун фанни таълимӣ шавқовар аст.

Агар боқидиат гӯем ҳуди расмкашӣ аз асл яке аз шаклҳои дарккунии воқеияти усули таълимии айёни ба ҳисоб меравад. Аммо ин хусусияти инъикосӣ ҳаёт бо воситаи санъат на танҳо нест намешавад, балки баръакс истифодаи принципи айёният дар таълими расмкашӣ васеъ ва ҳаматарафа дар назар дошта шудааст. Бо баробари ин муаммои муносибати ҳиссиёти биной ва идрок, мушоҳида ва образҳои аёнӣ дар усули таълими санъати тасвирӣ нокифоя коркард шудааст. Бисёр масъалаҳо ва ҷанбаҳо дар адабиёти таҳқиқӣ гуногун ҳал карда

шудааст. Ин ҳалҳо дар адабиёти методӣ ва дар амалия дар зидиятҳо бо ҳамдигар ҷойгир мебошанд ва ин ба натиҷаи омодагии хонандагон манфӣ таъсир мерасонад. Аз ин лиҳоз, баъзе қонуниятҳои методиро бодикқат муоина кардан зарур аст. Дидактика ба асос гирифтааст, ки айёният- на метод ва на тарзи таълим, балки яке аз принципҳои асосии дидактикӣ, ки дар раванди таълим истифодаи воситаҳои техникӣ ё тарзхоро талаб мекунад, мебошад. Ба сифати воситаҳои таълим дар расмкашӣ бояд асбобҳои айёнии гуногун истифода бурда шавад, ба монанди:

Намунаҳои айёнияти таълимию методӣ таблица, нақшаҳо ва ғайра.

1. Асарҳои рассомони тоҷик ва хорича, рассомони муосир, корҳои беҳтарини хонандагон.
2. Колбад ва асбобҳо, лавозимот, кинофилмҳои таълимӣ ва ғайра.
3. Намоиши амалии қоидаҳои тасвир бевосита ба кори хонандагон ва дар тахтаи синф бо бўр.

Мазмуни назариявии таълими расмкашӣ метавонад ва бояд бо ёрии воситаҳои айёнии дар боло нишондода ошкор шавад. «Дидактика соҳаи махсуси педагогика буда, қонуниятҳои ташкили ҷараёни таълимро меомӯзад. Дидактика аз калимаи юнони *didasko*– таълим, таълимдиханда – омӯзгор гирифта шуда, маънои пурраи он санъати таълимдихӣ» аст» [1, с.191].

Яке аз воситаҳои таълими айёни ин овезаҳо (таблица) мебошад, ки он ҳам қонуниятҳои худро дорад. Яке аз хусусиятҳои таълимию методии овезаҳо дар мувофиқати маводи тасвирӣ ва матнӣ мебошад. Мавҷуд будани матнӣ фаҳмонидадихӣ истифодаи овезаро дар машғулият сабук мекунад, самаранокии онро баланд мекунад, имкониятҳои кори мустақилонаро боз мекунад, диққати хонандагонро фаъол мекунад. Матнӣ овезаи таълимӣ бояд кӯтоҳ, пурмазмун, бо маводи графикӣ алоқаманд бошад [2, с.91].

Эҷодкорона дар таълими расмкашӣ принципи айёниятро истифода бурда, мо дар хонандагон қобилияти фарқ кардани идроки басариро инкишоф медиҳем, онҳоро ҷамъбаст мекунем, монандӣ ва гуногунии ашё аз рӯи шакл, бузургӣ, сохт, ҷойгиршавӣ дар фазоро муайян мекунем. Ашё ва ҳодисаҳо, ки моро ихота мекунад дар хотираи мо тасаввурот дар бораи аломатҳои объективии мавҷуд буда, боқӣ мегузорад. Аммо дарки дуруст ва тасвири онҳо аз маҳорати таҳлил карда тавонистани асл бо усули муқоиса вобаста аст, аммо ин якбора ва на ба ҳар хонандагон муяссар мешавад. Ба омӯзгор зарур аст, ки пеш аз оғози машғулият ақаллан худаш фикран рафти сохтани расмро анҷом диҳад, то ки дар машғулият мушкилиҳои тахминиро муайян кунад. П.П. Чистяков гуфта буд, ки «Пеш аз ба расмкашӣ оғоз кардан, бодикқат аслро (натура) таҳлил кардан зарур аст». Ба таҳлили мақсадноки айёнии асл тасвири босаводона анҷом дода намешавад.

Ин масъаларо бо истифодаи воситаҳои айёни ҳал кардан мумкин аст. Нақши онҳо дар раванди дарккунии воқеияти атроф боз ҳам аҳамиятнок мебошад, ки дар азхудкунии мавод на танҳо эҳсоси басарӣ, балки таҳлилгарҳои ҳиссиётии идрок иштирок мекунанд. Маълум аст, ки лавозимоти айёни ҷӣ тавре такмил наёфта бошад, омӯзиши аслро иваз карда наметавонад, ки сарчашмаи асосии дониш ва таассуроти мо дар бораи ҷаҳони атроф ба ҳисоб меравад. Лавозимоти айёни – ин унсурҳои мазмуни таълим, аммо на дар мавҳумҳои абстрактӣ, балки дар образҳои мушаххасӣ басарӣ ифода ёбанд.

Мазмуни барномаи таълимиро мушаххас гардонида, ашёи нишона ва хосиятҳои хоси онҳоро дар ва ҳодисаҳо муайян кардан лозим аст. Лавозимоти айёни алоқаи назария ва амалияро амалӣ мегардонад, ҳамчун воситаи ёрирасони дарккунӣ ва сарфаҳмии ин ҳодиса ва ашёҳо хизмат мекунад. Воситаҳои айёни ҳамчун методҳои самаранок дар таълим хонандаро бо асл наздик мекунад, ба он бевосита мулоҳиза рондан, идрок ва таҳлил кардан таъсир мерасонад. Олими барҷастаи тоҷик М.Лутфуллоев оид ба принципҳои айёният дар таълим чунин навиштааст: «Қариб ҳамаи олимони дидактик бар он ақидаанд, ки айёният дар таълим яке аз асосҳои (принципҳои) қадимтарин мебошад ва ин ҷо дорад: чун мо тасдиқ мекунем, ки дониш натиҷаи таҷрибаи инсон аз табиату ҷамъият аст, пас ҳуди табиат бояд дар маърази таълим қарор бигирад, на гуфтаҳо дар бораи он. Я.А.Каменский, ки ҳақиқат асосгузори ин асос шумурда мешавад, муқобили он буд, ки талабаҳо танҳо дар доираи китоб маҳдуд шаванд. ӯ мегӯяд: «Тарзе бояд омӯзонд, ки одамон на аз китоб, балки аз замини осмон, аз булутзорону (як навъи дарахт) шулашзорон (навъи буттае дар кӯҳсорон) бигиранд, яъне онҳо асли чиз ва ашёхоро омӯзанд ва донанд, на мушоҳидаҳо ва гуфтаҳои дигаронро» [3, с.277].

«Аёният бештар барои эҳсоси дониш замина мегузорад ва қобилияти аёниро инкишоф медиҳад. Барои он, ки ҳамин тавр раванди таълим тарҳи яктарафа нагирад, мисолҳои аёниро бо мақсади инкишофи қобилияти зеҳнӣ ё тафаккури мантиқӣ истифода кардан лозим [6, с.407].

Яке аз функцияҳои лавозимоти аёни дар он аст, ки бо ёрии онҳо возеҳ ва фаҳмо ин ё он мафҳуми назариявиро кушодан мумкин аст. Намоишҳои аёният натавонанд диққат ва идроки

хонандагонро ҷаҳл мекунад, балки барои дар онҳо ташаккули тасаввуроти дуруст ва мафҳумҳо ҳамчун воситаи муассир хизмат мекунад. Лавозимоти аёнӣ ба инкишофи мушоҳидаи асл, тафаккури мантиқӣ ва таҳлилий, мустаҳкам гардидани маводи таълимӣ омӯхта шуда мусоидат мекунад. Дар маълумотномаи психологии муаллим оиди функцияи лавозимоти аёнӣ чунин омадааст: «Функцияи лавозимоти аёнӣ бисёр гуногун мебошанд. Вақте, ки дар раванди таълим вазифаи ба хонандагон додани образи зиндаи рангоранги на онқадар маълуми порчаи воқеият, дар ин самт таҷрибаи ҳиссиёти онҳоро васеъ кардан, таассуроти онҳоро бой гардонидан ба вучуд ояд хулоса, барои онҳо мушаххас, воқеи ва аниқ ин ё дигар доираи ходисотро тасаввур кардан имконият ҳаст. Ташриф ба боғи ҳайвонот, расмҳои таърихӣ, суратҳои нависандагон ё олимони ва ғайра ҳамаи ин барои кӯдак мушаххас ва таъсирнок мегардад, агар дар таълим сухан дар бораи он равад» [14, с.243].

Хусусияти омӯзиши ашё ва ходисаҳои дар раванди аз худ кардани донишҳои тасвирӣ аз он иборат аст, ки нақши муайяно идроки бевоситаи басарӣ мебошад, бо ёрии воситаҳои аёнӣ дар мушоҳидакунанда диққати ҷаҳл ва мақсаднок ташаккул меёбад. Нақши воситаҳои аёнӣ дар таълим ва тарбияи хонандагон дар он аст, ки бо таъсиррасонии эмосионалӣ ба психологияи хонанда онҳоро ба таҳлили чуқури асл мусоидат мекунад.

Ҳамин тавр, решаҳои гносеологияи аёнӣ, асосҳои илмӣ назариявии онҳо, нақш ва аҳамияти воситаҳои аёнӣ дар раванди таълими расмкашӣ маълум кардем. Воситаҳои аёнӣ ба ҷаҳлияти мустақилонаи маърифатӣ, баланд бардоштани самаранокии методикаи гузаронидани машғулиятҳои фардӣ ва гурӯҳӣ мусоидат мекунад.

ПАЙНАВИШТ:

1. Азизов, А. Методикаи таълими технология (таълими меҳнат) дар низоми муносибати босалоҳият / А. Азизов, М. Сайфудинов, Ф. Мӯминов, М. Ҷӯраев. - Душанбе, Маориф. - 2018. - 363 с.
2. Гагич, А. Е. Основы наглядного обучения рисунку / А. Е. Гагич. - Карачаевск, 1972. - 364 с.
3. Коменский, Я. А. Великая дидактика / Я. А. Коменский. - М., 1955. - 277 с.
4. Леонтьев, А. Н. Очерк развития психики / А. Н. Леонтьев. - М., 1947. - 17 с.
5. Лутфуллоев, М. Педагогикаи миллии халқи тоҷик (осори педагогӣ, ҷилди 6) / М. Лутфуллоев. - Душанбе - 2015. - 407 с.
6. Маркс, К. Сочинения, т. 1 / К. Маркс, Ф. Энгельс. - М., 1950. - 81 с.
7. Павлов, И. П. Двадцатилетний опыт объективного изучения высшей нервной деятельности (поведения) животных / И. П. Павлов. - М., 1938. - 597 с.
8. Попова, М. М. Иллюстрированная история методики рисования / М. М. Попова. - СПб, 1909. - 12 с.
9. Рубинштейн, С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. - М., 1973. - 341 с.
10. Сеченов, И. М. Избранные произведения / И. М. Сеченов. - М., 1947. - 433 с.
11. Ушинский, К. Д. Избранные педагогические сочинения, т. 1 / К. Д. Ушинский. - Москва Учпедгиз, 1993. - 156 с.
12. Ушинский, К. Д. Собрание сочинений, т. 6 / К. Д. Ушинский. - М., Изд-во АПН РСФСР, 1949. - 265 с.
13. Фридман, Л. М. Психологический справочник учителя / Л. М. Фридман, И. Ю. Кулагина. - М.: Просвещение, 1991. - 288 с.
14. Гинзбург, И. В. Чистяков П. П. и его педагогическая система / И. В. Гинзбург. - М., - Л. Искусство, 1940. - 135 с.

REFERENCES:

1. Azizov, A. Methodology of technology education (labor education) in the system of competent attitude / A. Azizov, M. Saifudinov, F. Muminov, M. Juraev. - Dushanbe: Education. 2018. - 363 p.
2. Gagich, A. E. Fundamentals of visual teaching of drawing / A. E. Gagich Karachaevska, 1972. - 364 p.
3. Kamensky, Ya. A. Great didactics / Ya. A. Kamenskaya. - M., 1955. - 277 p.
4. Leontiev, A. N. Essay on the development of the psyche / A. N. Leontiev. - M., 1947. - 17 p.
5. Lutfulloev, M. National pedagogy of the Tajik people (pedagogical works, volume 6). Dushanbe-2015. - 407 p.
6. Marx, K and Engels, F. Collected Works, - V.1. - M., 1950. - 81 p.
7. Pavlov, I. P. The Twenty Years of Objective Study of Animal Higher Nervous Activity (Behavior) / I. P. Pavlov. - 1938. - 597 p.
8. Popova, M. M. Tsit, based on the book An Illustrated History of Drawing Methods, St. Petersburg, 1909. - 12 p.

9. Rubinshtein, S.L. "Fundamentals of General Psychology" / S.L. Rubinstein.- M., 1973.-341 p.
10. Sechenov, I.M. "Selected Works". M., 1947.-433 p. teachers.-M.: Education, 1991. - 288 p.
11. Ushinsky, K.D. Selected pedagogical works, V.11, Uchpedgiz, 1993.-156 p.
12. Ushinsky, K.D. Collected works, v.6, Publishing House of the APN of the RSFSR, 1949.-265 p.
13. Friedman, L.M. Psychological reference book of the teacher / L.M. Fridman, I.Yu. Kulagina.– M.:Education, 1991. – 288 p.
14. Ginzburg I. V. P. P. Chistyakov and his pedagogical system. L.-M.: Iskusstvo, 1940. 204 p..